

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Robert Nozick'te Zorlama Kavramı Üzerine Bir İnceleme

A Study on the Concept of Coercion in Robert Nozick

Sevgi ÇAKIR*

Öz: Genel olarak bir kişinin başka bir kişiye istediğini yapması için zorlama, baskı, bir tür güç kullanması olarak anlaşılan zorlama kavramı, felsefe tarihinde çağdaş felsefe içinde karşımıza çıkan oldukça yeni bir kavramdır. Dolayısıyla zorlama kavramı çağdaş felsefe içinde önemli bir yere sahiptir ve zorlama kavramı ile ilgili yapılan çalışmalar da genel olarak çağdaş felsefe içinde yer almaktadır. Zorlama kavramı ile ilgili yapılan ilk çalışma, Robert Nozick'in (ö. 2002) 1969 yılında yayımlanan "Coercion" başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışmasında Nozick, zorlama kavramının analizine odaklanmıştır. Aynı zamanda çalışmasıyla Nozick, zorlama kavramının analiziyle ilişkili olan bazı kavramlara da açıklık getirmeyi amaçlamıştır. O, zorlama kavramını, tehdit ve öneri kavramlarını kapsayan teklif kavramı üzerinden açıklamıştır. Tehdit ve öneri kavramları da ahlaki anlamda kişilerin yaptıkları eylem için özgürlük ve sorumlulukları ile bağlantılı şekilde ele alınmaktadır. Nozick'in özellikle zorlama kavramını ahlaki anlamda da ele alması, zorlama ile ilgili yapılan çalışmalarda, yapılan eylemlerin ahlaki anlamda nasıl değerlendirileceği sorusunu ele almış ve bununla ilgili çeşitli görüşlerin ortaya çıkmasına imkân sağlamıştır. Dolayısıyla Nozick'in zorlama kavramı üzerine yaptığı araştırmalar, devamında zorlama kavramı ile ilgili yapılan çalışmalar üzerinde de önemli etkiler taşımaktadır. Bu bakımdan söz konusu açıklamalar da zorlama kavramının açıklanmasında, farklı kavramlardan ve fikirlerden faydalanmaktadır. Bu bakımdan bu makalenin konusu çağdaş felsefede zorlama kavramı ile ilgili yapılan çalışmalara ışık tutmak ve açıklamaktır. Bu makalenin amacı zorlama kavramını açıklamak için oluşturulan önermeleri ve örnekleri analiz etmek ve onların yeterli olup olmadığını tartışmaktır. Bunu yaparken Nozick'in zorlama fikrine yapılan itirazlara ve yorumlara da yer verilecektir. Dahası konunun literatüre katkı sağlaması ve yapılan tartışmalara ışık tutması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: çağdaş felsefe, Nozick, zorlama, teklif, tehdit, öneri, sorumluluk.

Abstract: The concept of coercion, which is generally understood as one person forcing, pressuring, or using some kind of force to make another person do what he or she wants, is a fairly new concept in the history of philosophy that we encounter in contemporary philosophy. Therefore, the concept of coercion has an important place in contemporary philosophy, and studies on the concept of coercion are generally located within contemporary philosophy. The first study on the concept of coercion is Robert

* Dr., sevgicakir0632@gmail.com

Nozick's (d. 2002) "Coercion" published in 1969. In this work, Nozick focused on analyzing the concept of coercion. At the same time, Nozick aimed to clarify some of the concepts related to the analysis of coercion. He explained the concept of coercion through the concept of proposal, which encompasses the concepts of threat and offer. Threats and offers are also considered in relation to the freedom and responsibility of individuals for their actions in a moral sense. Since threats are necessary for Nozick to recognize that an action is coerced, it is necessary to distinguish well whether the action is coerced or not. For this reason, Nozick leaves some of his examples without reaching a conclusion or decision. In fact, Nozick's aim is to do research on the concept of coercion and he tells us this at the very beginning. Similarly, since his work is based on a research on coercion, the questions, examples, and the problems that arise from them are well discussed. A number of propositions and examples are constructed, and solutions to the questions and problems encountered in the research are proposed, while others remain as they are without any offer or decision. Nozick also explores the concept of coercion in a moral sense. According to him, the concept of coercion restricts human freedom, and its moral meaning is very important. Because the concept of coercion also has a distinctive role in people's actions. This, in turn, affects human relations along with actions. According to Nozick, coercion in the performance of an action depends on the coerced person's acceptance of it. According to him, if this condition is not met in the claim of coercion, then the action is not an example of coercion. The biggest support for this idea is the idea of responsibility. The fact that Nozick's concept of coercion, especially the concept of coercion in a moral sense, has addressed the question of how to evaluate the actions in a moral sense in the studies on coercion and has enabled the emergence of various views on this issue. Therefore, Nozick's research on the concept of coercion has important influences on the subsequent studies on the concept of coercion. Likewise, Nozick's work has served as a guide and model for later studies on coercion. These studies, which started with Nozick, continue to be discussed today. When we look at the studies on the concept of coercion, it is understood that these analyzes are carried out due to the need to establish a basis for the concept of coercion and to determine a criterion. One of the most prominent reasons for this can be said to be the need for the concept of coercion to have a definition that encompasses basic disciplines other than philosophy. In this respect, when we look at the philosophical analysis of coercion, especially in contemporary philosophy, it would not be wrong to say that this is mostly done analytically. This shows that the concept of coercion is not that clear. Moreover, it is an indication that this concept is not understood well enough. As a result of all these, it is obvious that analysis has an important role to play in understanding the studies and views on coercion. In this respect, these explanations utilize different concepts and ideas to explain the concept of coercion. For this reason, it is necessary to analyze the interpretations of Nozick's ideas on the concept of coercion based on his ideas. In this respect, the subject of this article is to shed light on and explain the studies on the concept of coercion in contemporary philosophy. The aim of this article is to analyze the propositions and examples created to explain the concept of coercion and to discuss whether they are sufficient or not. In doing so, objections and interpretations to Nozick's idea of coercion will be included from time to time. Moreover, it is intended to contribute to the literature and shed light on the debates.

Key Words: contemporary philosophy, Nozick, coercion, proposal, threat, offer, responsibility.

Giriş

Zorlama kavramı genel olarak, kendini korumak ve bir tür güç kullanımı şeklinde tanımlanmaktadır.¹ Robert Nozick'in "Coercion" başlıklı çalışması zorlama kavramı ile ilgili yapılan ilk çalışmadır. Nozick'in çalışması zorlama kavramı üzerine başka çalışmaların yapılmasında önemli rol oynamıştır. Basitçe bir kişinin başka bir kişinin eylem seçimi üzerinde baskı kurması, zorlama kavramı üzerinde çeşitli görüşlerin ve yaklaşımların oluşturulmasına yol açmıştır. Bu gelişmelerden sonra zorlama kavramı üzerine çalışmalar ve tartışmalar devam etmiş ve günümüzde de devam etmektedir.²

Çağdaş felsefede zorlama kavramı genel olarak ahlaki anlamda ele alınır, yani özünde ahlaki yargılar içerir.³ Bundan dolayı zorlama fikrinin ahlaki sorumlulukla ilişkisi tartışılmaktadır. Örneğin "Bunu bana o yaptırdı.", "Bunu yapmaya zorlandım.", "Baskı altında yaptım.", "Beni zorladı.", "Kendi özgür irademle hareket etmedim.", "Başka seçeneğim yoktu." Bu iddialar zaman zaman oldukça kolay kabul edilirken zaman zaman ise onları kabul etmede tereddüt edilir. "Ne demek başka seçeneğim yoktu?", "Bunu yapmak zorunda değildin.", "Durumunuz zordu ama zorlanmadınız." gibi ifadeler bunun bazı örnekleridir.⁴

Zorlama kavramı ile ilgili belki de en dikkat çeken kısım, insan özgürlüğünü kısıtlaması ve bunun ahlaken taşıdığı anlamdır. Çünkü zorlama fikri eylemlerin ahlaki ve yasal statüsü üzerinde önemli etkileri olduğu için oldukça önemlidir.⁵ Zorlama üzerine son zamanlarda yapılan çalışmaların çoğu bu konulardan birine odaklanıp, zorlama ile yapılan eylemlerin ahlaki anlamda nasıl değerlendirileceği sorusu ile ilgilenmektedir. Ancak bu soruyu zorlama ile açıklamakta bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle, zorlamanın detaylandırılması oldukça önemlidir.⁶

1. Zorlama Kavramı ile İlgili Bazı Görüşler

Nozick çalışmasını bir özgürlük çalışmasına hazırlık olarak oluşturduğunu ifade eder. Nozick'in özgürlük çalışması ile üzerinde durduğu noktanın esasında bir eylemin özgürce yapılmamasının nedenleri dersek çok da yanlış olmaz. Aynı zamanda Nozick'in çalışması daha çok zorlama kavramı üzerine bir araştırmadır. Benzer şekilde ona göre bu çalışma, sorular sorup problemler ileri sürer. Nozick araştırmasında ortaya çıkan sorulara ve

- 1 Scott Anderson, "Coercion," *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, (2011), erişim tarihi: 21 Aralık 2023, <https://plato.stanford.edu/entries/coercion/>; Scott Anderson, "How Did There Come to be Two Kinds of Coercion?," *Coercion and the State* içinde, ed. David A. Reidy, Walter J. Riker, *Springer Science*, (NY: Business Media B.V., 2008), 17; J. Roland Pennock, "Coercion: An Overview," *Coercion*, içinde, ed. J. R. Pennock, ve J. W. Chapman, (Chicago: Aldine-Atherton, Inc. 1972), 1.
- 2 Anderson, "Coercion"; Scott Anderson, "The Enforcement Approach to Coercion," *Journal of Ethics and Social Philosophy*, (2010), (5), 1-2.
- 3 Alan Wertheimer, *Coercion*, (Princeton: Princeton University Press. 1987), xi.
- 4 Wertheimer, 3.
- 5 Wertheimer, 3.
- 6 Anderson, "The Enforcement Approach to Coercion," 1-2.

problemlere geçici çözümler ve sonuçlar önerir. Dahası o, bir kısım soruları ve problemleri ise öylece bırakır.⁷

İlk olarak Nozick zorlamayı, zorlayanın belli bir eylemi yapıp yapmamasına ilişkin seçimine dayandırır. Nozick'e göre eylemin yapılmasında bir zorlamadan bahsedilebilmesi, zorlanan kişinin bunu kabul etmesine bağlıdır. Ona göre eğer zorlama iddiasında bu koşul sağlanmazsa o zaman eylem bir zorlama örneği olmaz. Nozick zorlama ile ilgili açıklamalarının daha anlaşılır olması için zorlamayı, *koşullu tehditler ve koşullu öneriler (conditional threats and conditional offers)* kavramları ile ilişkilendirerek analiz eder.⁸ Nozick bu kavramları bazı örnekler üzerinden giderek açıklar. Bu örnekler bir kişinin başka bir kişiyi bir eylemi yapmaya veya yapmamaya zorlaması için gerekli ve yeterli koşulların belirlenmesi ve bir kişinin başka bir kişiyi bir eylemi yapması veya yapmaması için tehdit etmesi ile ilgilidir. Nozick'in bununla ilgili açıklamalarındaki örneğe göre Z: zorlayan kişiyi, ZK: zorlanan kişiyi, E: bir eylemi temsil etmektedir.⁹ Örneğe göre Z, ZK'yi E'yi yapmaması için tehdit eder. Tehdit, ZK üzerinde etkili olur ve ZK, E eylemini yapmaz.¹⁰

Bu örneğe göre Z, ZK'yi, E'yi yapmaya zorlamaktadır. Z'nin sözleri veya tehdidi, ZK'nin E'yi yapmama nedeninin bir parçasıdır. Eğer ZK, E'yi yaparsa Z'nin tehdit edeceğini bilir. Nozick'in bu örneğinde de yaptığı gibi genel olarak zorlama ile ilgili örneklerin bir temele dayanması gerekir. Peki, bu temel nasıl oluşturulabilir? Zorlama örneklerine temel oluşturabilmek için bir ölçüt belirlenmelidir. Bu ölçüte de tehditleri, tekliflerden ayırmakla başlanmalıdır. Nozick'e göre koşullu tehditler ve koşullu öneriler *teklif (proposal)* olarak adlandırılmaktadır. Tekliften önceki durum, tehditler ve öneriler arasındaki farkı oluşturur. Tehditler, zorlayana baskı yaparak zorlayanın durumunu kötüleştirirken öneriler bunu yapmaz.¹¹

Bazı eylemleri daha kabul edilebilir hâle getirmek için koşullu tehditlerde bulunulabilir. Örneğin yukarıdaki ifadede geçen Z şunu iddia edebilir: “Z, ancak ve ancak ZK, E'yi yaparsa S (eylemin sonuçları) ortaya çıkacaktır.” Bu önerme herhangi bir teklifin, bir tehdit veya öneri olarak da kabul edilebileceğini göstermektedir. Tehditlerin zorladığı, önerilerin ise zorlamadığı fikrinin çoğunlukla tehditlerin daha kötü duruma düşürmeyi önermesiyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Eğer öyleyse bu karşılaştırmadaki ilişkileri nasıl seçmemiz ve değerlendirmemiz gerektiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Önce teklifin hangi yönünün bu karşılaştırma için uygun olduğu sorusunu ardından ilgili karşılaştırma durumlarından hangisinin kullanılması gerektiğinin belirlenmesi gerekir.¹²

7 Robert Nozick, “Coercion,” *Philosophy, Science, and Method: Essays in Honor of Ernest Nagel*, içinde, ed. Sidney Morgenbesser, Patrick Suppes, Morton White, (New York: St. Martin's Press, 1969), 440-441.

8 Anderson, “Coercion”; Nozick, 447.

9 Nozick, 440.

10 Anderson, “Coercion”; Nozick, 440-445.

11 Anderson.

12 Anderson.

Bu belirleme, Michael Gorr'un "Toward a Theory of Coercion" çalışması ile Mitchell N. Berman'ın "The Normative Functions of Coercion Claims" çalışmasında değindikleri zorlama analizinin bir modeli üzerinden açıklanmaktadır. Bu modele göre bir hırsız yolda karşılaştığı bir kadına aşağıdaki koşullu ifadeleri içeren bir teklifte bulunur.¹³

“(a) Eğer kadın eşyalarını vermezse hırsız ona zarar verecektir.

(b) Eğer kadın eşyalarını hırsıza verirse hırsız, ona zarar vermeyecektir.”¹⁴

Örnekteki kişi (b)'de verilen şekilde hareket eder. Bunun yanında (a) koşulu temel koşululla karşılaştırıldığında *normalde*, *beklenen* (*expected*) kişi eşyalarını saklarsa hiçbir zararlarla karşılaşmaz. Dolayısıyla, ilk koşul yoldaki kadını normalde olduğundan daha kötü duruma düşürür ve böylece hırsızın teklifini bir tehdide dönüştürür. Bu analiz neyin normal olup olmadığını çoğu zaman bildiğimizden dolayı tehditlerin ve önerilerin genellikle kolayca ayırt edilebildiğini göstermek için yeterli ve makul bir örnektir.¹⁵

Nozick, yukarıda da ifade edilen normal ve beklenen ifadesinin öngörülen ile ahlaki açıdan gerekli olan arasında bir anlam ifade ettiğini belirtir.¹⁶ Ancak tüm bu terimler, normal veya ahlaki olup olmama gibi kullanımlara sahip olmaları bakımından muğlâktır. Genellikle normal ve ahlaki kullanımlar, belirtilen olayların akışı ile aynı duruma işaret eder. Bununla birlikte, bu kullanımlar zaman zaman farklılık gösterdiklerinde bir teklifin tehdit ve öneri olarak kabul edilip edilmeyeceğini dolayısıyla zorlayıcı olup olmadığını belirlemek için birinin tercih edilmesini gerektirecektir.¹⁷

Aslında, bir teklifin bir kişiyi mevcut durumundan daha iyi ya da daha kötü duruma getirip getirmediğini değerlendirmek için herhangi bir sayıda farklı olası temel ölçütler oluşturulabilir. Dolayısıyla, birçok olası temel arasında farklılıklar ilk başta düşündüğümüzden daha yaygın olabilir. Bu durum, birbirinden ayrılması muhtemel temeller arasında seçim yapmanın bir yolunu bulmamızı gerektirir. Örneğin Nozick, öngörülen ve ahlaki temeller farklılaştığında, teklif edilen kişinin tercihlerine başvurmamızı ve onun tercih ettiği temeli kullanmamızı önermektedir.¹⁸

Ancak insanlar bazen çeşitli aşırı iç ve dış etkenlerden dolayı (örneğin psikolojik rahatsızlıklar, dıştan gelen bir tehlike), yapmak istediklerinden farklı şekillerde tepki verirler. Scott Anderson'a göre bu tür bir aşırılığı, zorlama örneği olması için yeterli bir koşul olarak

13 Anderson; Mitchell N. Berman, "The Normative Functions of Coercion Claims", *Legal Theory*, (8), (2002), 55-59; Michael, Gorr, "Toward a Theory of Coercion", *Canadian Journal of Philosophy*, (16), (1986), 391-397.

14 Anderson.

15 Anderson; Berman, 55-59; Gorr, 391-397.

16 "Normal ve beklenen" ifadesini Nozick çalışmanın devamında "olayların normal ve beklenen yönü" (*normal and expected course of events*) şeklinde ifade eder. Nozick, "Coercion", 447-452; Jonathan Pugh, *Autonomy, Rationality, and Contemporary Bioethics*, (Oxford: Oxford University Press, 2020), 98.

17 Anderson, "Coercion".

18 Anderson.

ele alırsak, o zaman bu yine bazı tekliflerin zorlayıcı olacağı görüşüne destek verir. Örneğin ZK'nin iradesinin aşırı zorlandığı gerçeği Z'nin zorlandığı iddiasıyla uyumlu görünse de çok az kişi bu tür bir aşırı zorlamayı zorlamanın gerçekleşmesi için gerekli bir koşul olarak kabul etmiştir.¹⁹ Buna karşın Alan Wertheimer, zorlamanın kilit noktasının, zorlanmanın seçim koşullarını oluşturan teklif türlerinde olabileceğini ifade eder. Wertheimer'e göre zorlama hakkındaki genel görüş bu çizgide yer almaktadır. Bu görüş tehditlerin zorladığını, önerilerin ise zorlamadığını savunur. Zorlama ile ilgili bu ilişkiler çeşitli şekillerde kurulabilir, ancak genel durum, A'nın, B'ye X'i şu şekilde yaptırmaya çalışmasıdır: A, (1) eğer B X'i yaparsa A'nın belirli bir durumu (S) ortaya çıkaracağını ya da ortaya çıkmasına izin vereceğini ve (2) eğer B X'i yapmazsa, A'nın başka bir durumu (T) ortaya çıkaracağını ya da ortaya çıkmasına izin vereceğini önerir. Zorlayıcı teklifler, (1) ve (2)'nin birleşimi nedeniyle iki koşulludur. A, B X'i yaparsa S'nin olması için basit bir koşullu teklifte bulunabilir ve B X'i yapmazsa ne yapacağını açık bırakabilir.²⁰

Bu durumda tehditlerin ve önerilerin ne zaman zorlayıcı olduğuna bakmak gerekir. Basitçe tehditlerin zorlayıcı olduğu, önerilerin ise zorlayıcı olmadığı, tehditlerin özgürlüğü kısıtladığı, önerilerin ise özgürlüğü arttırdığı, kişinin bir tehdide karşılık olarak istemeden hareket ettiği, oysa bir öneriyi gönüllü olarak kabul ettiği, bir önerinin alıcısının öneriyi kabul etmeyi reddedebileceği, oysa bir tehdidin alıcısının bunu reddedemeyeceğidir. Tehditler ve öneriler arasındaki ayrımın özü oldukça basittir: A, B'yi bazı temel durumlara göre daha kötü duruma getirmeyi teklif ederek B'yi tehdit eder; A, B'yi bazı temel durumlara göre daha iyi duruma getirmeyi teklif ederek B'ye bir öneride bulunur. Benzer şekilde, A, B'nin A'nın teklifini kabul etmemesi halinde B'nin önceki durumundan daha kötü durumda olacağı bir tehditte bulunur. A, B'nin A'nın teklifini kabul etmemesi halinde, ilgili temel durumdan daha kötü durumda olmayacağı durumlarda bir öneride bulunur. A'nın teklifi hem bir tehdit hem de bir öneri içerebilir. Burada üzerinde durulması gereken önemli kısım 'daha iyi' ve 'daha kötü' ifadeleridir. Örneğin "X'i yaparsan sana büyük bir ödül vereceğim, X'i yapmazsan seni öldüreceğim." Wertheimer bunu bir tehdit olarak kabul eder çünkü B, A'nın teklifini kabul etmezse önceki durumundan daha kötü durumda olacaktır. Başka bir örneğe bakıldığında, A, B'ye şu anda almakta olduğu maaştan daha yüksek bir maaş vermeyi teklif ettiğinde, A cazip olabilecek bir öneride bulunmaktadır. A, B'ye şu anda almakta olduğu maaştan daha düşük bir maaş vermeyi teklif ederse A, cazip olmayan bir öneride bulunmuş olur, ancak bu yine de bir öneridir, çünkü B, A'nın teklifini reddederse daha kötü durumda olmaz. Öte yandan A, B'nin A'ya parasını vermemesi halinde B'yi öldürmeyi teklif ederse, A bir tehditte bulunmuş olur. Çünkü B, A'nın teklifini kabul etmezse hem hayatını hem de parasını elinde tuttuğu durumdan daha kötü durumda olacaktır.²¹

19 Anderson.

20 Wertheimer, *Coercion*, 202.

21 Wertheimer, 204-205.

Nozick, bunu şu şekilde ifade eder: A'nın teklifinin B'nin X'i yapmamasının sonuçlarını olayların normal ve beklenen yönünde olacağından daha kötü hale getiriyorsa, (A'nın teklifinin bir tehdit olduğunu, (B'nin X'i yapmasının) sonuçlarını daha iyi hale getiriyorsa bir öneri olduğunu savunur.²² Wertheimer'e göre Nozick'in açıklamasına göre burada denilen 'beklenen' terimi, öngörülen ile ahlaki olarak gerekli olan arasındadır. Wertheimer bunun daha iyi anlaşılabilmesi için Nozick'in örneklerinden birini (Wertheimer, Nozick'in örneğini Boğulma Vakası Örneği olarak adlandırmıştır) kullanarak şu şekilde açıklar: A, boğulmakta olan B ile karşılaşır. A, B'ye bir teklifte bulunur ve B'yi kendisine para vermeyi kabul ederse kurtaracağını söyler. Örneğe göre A'nın bir öneride mi bulunduğu yoksa tehdit mi ettiği içinde buldukları toplumda neyin normal ve beklenen olduğuna bağlı olacaktır. Bu durum değişiklik gösterebilir. Bazı toplumlarda A'nın B'yi kurtarması normal ve beklenirken bazı toplumlarda ise böyle bir durum yoktur. Ahlaki anlamda ise A'nın bir öneride mi bulunduğu yoksa bir tehditte mi bulunduğu, A'nın ahlaki anlamda B'yi kurtarmak zorunda olup olmadığına bağlıdır. Eğer durum öyleyse A'nın teklifi bir tehdittir. Eğer durum öyle değilse o zaman A'nın teklifi bir öneridir.²³

Bu açıklamalarına Wertheimer kendi örneği ile şu şekilde devam eder (Ürün Vakası Örneği olarak da bilinir): Bir üniversitenin yemek servisinden sorumlu olan A, tüm ürünlerini B'den satın almıştır. A, B'nin satışlarının yarısını oluşturmaktadır. A, B'ye ürünlerinin fiyatını belli bir miktar aşağı çekmezse artık onla çalışmayacağını söyler.²⁴ Bu örneğe göre A'nın teklifi bir tehdit olabilir. Örneğin A'nın teklifi oldukça alışılmadık bir iş uygulaması olabilir veya B, A'nın teklifini bu şekilde değerlendirebilir. Öte yandan, B'nin mevcut durumu için A ahlaki anlamda daha kötü bir teklifte bulunmaktadır, çünkü B'nin A'nın gelecekteki işini önceki ücrete göre yapmasını beklemeye hakkı yoktur. Bu durumun ahlaki anlamda açıklaması karmaşık olsa da B'nin kararını, A'ya göre belirlemesi zorunlu değildir. A'nın teklifi ahlaki anlamda bir öneridir. Tekliflerin gerekli ve yeterli koşullarının tam ve kesin bir açıklamasını yapmak ise karmaşıktır. Burada yine A'nın gerçekten bir tehditte mi bulunduğu öneri mi yaptığı kısmen onun güdülerine, niyetlerine ve inançlarına bağlıdır. Aynı türden değerlendirmeler, tehdit veya önerinin yapıldığı kişinin tepkisinin yorumlanması için de geçerlidir. Örneğin, B'nin, A'nın teklifi nedeniyle X eylemini yapmadığı sürece zorlanamayacağı söylenebilir. Bu açıklamaların daha iyi anlaşılabilmesi için zorlama durumlarının ahlaki anlamda nasıl değerlendirildiğine bakmak gerekmektedir.²⁵

2. Ahlaki Anlamda Zorlama Kavramı

Zorlama kavramı ahlaki anlamda genel olarak insan özgürlüğü ve sorumluluğu ile ilgili olarak açıklanmıştır. Bir kişinin sorumluluğunun derecesi ile ilgili genel olarak kabul edilen

22 Nozick, "Coercion," 451.

23 Nozick, 449-450; Wertheimer, *Coercion*, 206-207.

24 Wertheimer, 210.

25 Wertheimer, 202, 210.

iki tür gerekçe vardır. Birincisi, yapılan eylem için mazur görülme, diğeri ise yapılan eylem için haklı görülmektir. Bunlar arasındaki fark zorla yapılan bir eylemin bir eyleme veya bu eylemin sonuçlarına bakarak anlaşılabilir. Örneğin kişi zorla yapmış olduğu eylemi dolayısıyla az da olsa ya da tamamen mazur görülebilir.²⁶

Japa Pallikkathayil, kişilerin eylem seçeneklerini kabul edilemez bir şekilde kısıtlayan teklifler üzerinde bir veto hakkına sahip olduğunu savunmaktadır. Bir kişi bu veto hakkını ihlal eden zorlayıcı bir teklifte bulunduğu anda, bu durum zorlanan kişinin teklifin şartlarına rıza gösterme iradesinin ahlaki anlamda gücünü zayıflatıp sorumluluğunu azaltır.²⁷ Dolayısıyla bu tür teoriler, odağı, bir zorlama teorisinden ziyade, zorlamanın ahlaki sorumluluk üzerindeki etkisini açıklamak için kullanılan ahlaki açıklamalara kaydırmaktadır. Bununla ilgili çok da anlaşılır ve açık olmayan bazı ahlaki ölçütler vardır.²⁸ Önerilebilecek bir sorumluluk ölçütü, zorlama altında eylemi yapan kişinin sorumluluğunu, bu eylem sonucunda ortaya çıkan zarar miktarını en aza indirecek şekilde hareket etmesi ile sınırlandırır. Başka bir deyişle daha az kötü olana başvurulur. Örneğin, bir kişinin kendisinin öldürülmekten kurtulmak için başka bir kişiye zarar vermeyi seçtiğinde, kişi bu seçiminden dolayı ahlaki anlamda sorumlu olduğunu kabul etmeyebilir. Ancak kişinin zarar görmemek için birini öldürmeyi seçtiğinde onu bu seçiminden ve sonuçlarından sorumlu tutabiliriz. Bu görüş sezgisel olarak makul olsa da zorlayıcı olmayan diğere bağlamalarda bunun açıkça kabul edilmesi pek de mümkün değildir. Çünkü kişinin ahlaki anlamda sorumluluğunun sınırlandırılmasını zorlaştırmak ve dolayısıyla sezgilerimizle daha uyumlu hale getirmek için bu örneğe başka koşullar ekleyebilirsek de tüm durumları eşit derecede iyi kapsayacak bu türden yaygın olarak kabul gören herhangi bir ahlaki ilkenin olup olmadığı belirsizdir.²⁹

Bununla ilgili olarak zorlama iddialarının ahlaki anlamda nasıl ifade edildiğine bakmak gerekir. Nozick bunu, tehditleri olayların normal ve beklenen yönünden belirli sapmaları ortaya çıkaran unsurlar olarak ele alarak açıklar. Burada normal ve beklenen olay yönünün kendisinin zorlayıcı olup olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır. Örneğin bir kişi yanında çalışan birine belli bir eylemi yaptığı takdirde zarar vermeyeceğini söylediğinde bu bir tehdit olarak görüldüğü gibi bir öneri olarak da anlaşılabilir. Burada hangi durumla karşı karşıya olduğunu belirlemenin yolu, ahlaki anlamda beklenen olay yönünün normal olay yönüne göre öncelikli olup olmadığına bakmaktır. Bir şeyin tehdit mi yoksa öneri mi olduğuna karar verirken, olayların ahlaki anlamda beklenen yönünün, bunların farklılaştığı durumlarda, olayların normal yönüne göre her zaman öncelikli olduğu düşünülse de bu her zaman açık değildir. Nozick'in daha önceki verilen örneklerinde de olayların normal ve ahlaki olarak beklenen yönü farklılaşmaktadır. Neden bir durumda bunlardan birini, diğeri ise diğeri

26 Anderson, "Coercion".

27 Japa Pallikkathayil, "The Possibility of Choice: Three Accounts of the Problem with Coercion," *Philosophers' Imprint*, (11), (New York University, 2011), 9-10.

28 Anderson, "Coercion".

29 Anderson.

bir tehdit ya da öneri olup olmadığını değerlendirmek için seçiyoruz? Çünkü normal ve ahlaki olarak beklenen olaylar birbirinden ayrıldığında, bir eylemin koşullu olarak adlandırılmasının tehdit mi yoksa öneri mi oluşturduğuna karar verirken kullanılacak olan, eyleyenin tercih ettiği olayların gidişatı olabilir.³⁰

Nozick, olayların normal ve ahlaki anlamda beklenen yönünün ayrışmadıkları durumları tekrar ele alır ve buna bir örnekle açıklık getirmeye çalışır. Örneğe göre P (bir kişi), Q (başka bir kişi), A'yı (belli bir eylem) yaparsa bir sonuca yol açacağını söyler (bu sonuç Q, A'yı yaparsa P normal ve ahlaken beklenen olayda bunu ortaya çıkarır). Bu durumda P, Q'yu A'yı yapmamaya zorlayabilir mi? Olayların normal ve ahlaki anlamda beklenen yönünde insanların hırsızlıktan dolayı cezalandırıldığını varsayalım. Nozick bunu "Bazı insanlar yasalar ile hırsızlık yapmamaya zorlanmıyor mu?" sorusu sorarak bu soru üzerinden açıklamaya çalışır. Ona göre eğer bir eylem veya ortaya çıkan sonuç, Q'nun A'yı yapması halinde olayların normal ve beklenen yönünün bir parçasıysa o zaman kişiye yapması söylenen ifadenin tehdit olup olmadığını değerlendirmek için bir arka plan olarak olayların normal ve beklenen yönü ve bu eylem veya sonuç türünün kullanılması gerektiği söylenebilir. Eğer bir eylemin sonuçları, olayların bu yeni yönünde yani eylem veya sonuç türü olmaksızın olayların normal ve beklenen yönünde olacağından daha kötü olacaksa o zaman kişiye söylenen ifade bir tehdittir. Bu görüşe göre, olayların normal ve beklenen yönünde Q hırsızlıktan dolayı cezalandırılabilir, Q'nun hırsızlık yapması halinde cezalandırma eylemi, Q'nun bir eyleminin (hırsızlık) sonuçlarını, bu cezalandırma eylemi hariç olayların normal ve beklenen yönünün arka planına göre olumsuz etkilediğinden, hırsızlıktan dolayı cezalandırılacağı ifadesi bir tehdit olarak sayılır.³¹

Nozick bir teklif nedeniyle zorlama ile ilgili olarak yapılan bir eylemi örnek vererek detaylandırır. Örneğe göre P, Q'nun polis de araştırdığı bir suçun faili olduğunu bilmektedir. Aynı zamanda P, Q'yu bu suçtan sorumlu tutacak kanıtlara da sahiptir. P'nin Q'yla görüşmeyip teklifini yapmadığını ve bildiklerini polise anlatacağını varsayalım. Bu durumda P'den ahlaki anlamda polise bildiklerini anlatması beklenmektedir. Olayların normal ve beklenen yönünde, P bekleneni yapar. (Q ona istediği parayı versin ya da vermesin). Dolayısıyla P'nin, Q'yu polise bildiklerini söylemekle tehdit etmek yerine söylememeyi önerdiği anlaşılmaktadır. Q, P'nin önerisini kabul ettiği için ona parayı ödemediği durumda ise Q'nun P tarafından parayı ödemeye zorlandığını söylemek oldukça muhtemeldir. Nozick'e göre bu durum karar vermesi oldukça zor bir durumdur.³² Örnekte öneri ve tehdit olarak karşılaştırılan ifadelerin zorlama ile ilgili olup olmadığına karar vermek zorluklar taşır.

Bir öncesine benzer başka bir örnekte ise bu durum, polis Q'yu bir suçtan dolayı tuttuğu, onun bu suçu işlediğine inandığı ve onu bu suçtan sorumlu tutmak için yeterli

30 Nozick, "Coercion," 450-451.

31 Nozick, 450-451.

32 Nozick, 452.

kanıtlara sahip olduğu bir örnekle anlatılmaktadır. Polis, Q'yu sorgularken, Q'nun başka bir suçu işleyen kişinin kim olduğunu bildiğine inanır. Dahası polis, Q'ya diğer suçu kimin işlediğini söylerse kendisinin yargılanmayacağını belirtir. Nozick'e göre polis, Q'nun diğer suçu kimin işlediğini bildiğini düşünmeseydi ona dava açardı. Ahlaki anlamda Q'nun yargılanması beklendiğinden dolayı, polis Q'yu yargılamakla tehdit etmekten ziyade ona yargılanmayacağına dair bir öneride bulunmuştur. Eğer Q yargılanmaktan kurtulmak için diğer suçu kimin işlediğini söylerse ona bu bilgiyi vermesi için baskı yapıldığı da söylenebilir. Bunun yanında "Q, o eylemi yapmaya zorlandı.", "Q'nun başka seçeneği yoktu." denilebilir. Nozick bu durumlarda Q'nun o eylemi yapmaya zorlanıp zorlanmadığına karar veremediğini söyleyip sonucu okuyucuya bırakır.³³

Sonuç

Zorlama kavramının analizine odaklanan çalışmalara baktığımızda hepsinde ortak olarak zorlama kavramına bir temel oluşturma, bir ölçüt belirleme ihtiyacından dolayı bu analizlere gidildiği anlaşılmaktadır. Bunun en önde gelen nedenlerinden biri olarak zorlama kavramının felsefe dışındaki temel disiplinleri de kapsayacak bir tanıma sahip olması ihtiyacı olduğu söylenebilir. Bu bakımdan zorlamanın felsefi analizine özel olarak da çağdaş felsefe içindeki analizine baktığımızda bunun daha çok analitik olarak yapıldığını söylemek de yanlış olmaz. Bu da zorlama kavramının o kadar açık olmadığını göstermektedir. Dahası aslında bu kavramın yeteri kadar iyi anlaşılmadığının da bir göstergesidir. Tüm bunlar sonucunda zorlama ile ilgili çalışmaların ve görüşlerin anlaşılması noktasında yapılan analizlere önemli bir iş düştüğü ortadadır. Çağdaş felsefede bu analiz genellikle önermeler ve örnekler üzerinden açıklamaktadır. Bunların ise yeterli olup olmadığı başka bir konudur.

Örneğin Nozick'in düşüncelerine baktığımızda onun özellikle tehdit ve öneri içeren ifadelerinin, sorumlulukla olan düşüncelerini kabul etmenin zor olmasında, zorlama ve sorumluluk arasındaki ilişkinin yeterince sağlam ve anlaşılır kurulmamasının etkisi vardır. Bu bakımdan zorlama ve sorumluluk için dikkat edilmesi belki de üzerinde en çok durulması gereken nokta, eylemi yapan kişinin gerçekten zorla eylemi yapmış olduğu fikrinin yanında, seçtiği ve istediği şekilde yapmış olabileceğini de göz önünde bulundurmak gerektiğidir. Çünkü unutulmamalıdır ki kişinin eylemi hangi niyetle yaptığının bilinemeyecek olması -zaman zaman- zorlama vakalarında kısmen de olsa sorumluluk fikrinin hep işin içinde olacağını değiştirmez.

---

33 Nozick, 452-453.

Kaynaklar

- Anderson, S. "Coercion." *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, erişim tarihi: 21.12.2023, <https://plato.stanford.edu/entries/coercion/>, 2011.
- "The Enforcement Approach to Coercion." *Journal of Ethics and Social Philosophy*, (5), 1–31, 2010.
- "How Did There Come to be Two Kinds of Coercion?" *Coercion and the State* içinde, ed. David Reidy & Walter Riker, ss. 17-30). New York: Kluwer/Springer, 2008.
- Berman, M. "The Normative Functions of Coercion Claims." *Legal Theory*, (8), 45–89, 2002.
- Gorr, M. "Toward a Theory of Coercion." *Canadian Journal of Philosophy*, (16), 383–406, 1986.
- Nozick, R. "Coercion." *Philosophy, Science, and Method: Essays in Honor of Ernest Nagel* içinde ed. Sidney Morgenbesser, Patrick Suppes, Morton White, ss. 440-472). New York: St. Martin's Press, 1969.
- Pallikkathayil, J. "The Possibility of Choice: Three Accounts of the Problem with Coercion." *Philosophers' Imprint*, (11), 1–20, New York University, 2011.
- Pennock, J. R. "Coercion: An Overview," *Coercion* içinde ed. J. R. Pennock, ve J. W. Chapman, Chicago: Aldine-Atherton, Inc. 1972.
- Pugh, J. *Autonomy, Rationality, and Contemporary Bioethics*, Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Wertheimer, A. *Coercion*. Princeton: Princeton University Press, 1987.